

Πρεβεζάνικα Χρονικά

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 59-60 (2023)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
ΒΡΑΒΕΙΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ 2020
Περίοδος Β', Έτος 40^ο, Τεύχος 59-60

Αφιερωμένο στον Γιώργο Ι. Μουστάκη

Πρέβεζα 2023

Η αναφορά του γενικού προβλεπτή της θάλασσας
Andrea Dona στο δόγη της Βενετίας στα 1768

Ελευθέριος Βέτσιος

Copyright © 2025, Ελευθέριος Βέτσιος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βέτσιος Ε. (2025). Η αναφορά του γενικού προβλεπτή της θάλασσας Andrea Dona στο δόγη της Βενετίας στα 1768. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/41296>

Ελευθέριος Α. ΒΕΤΣΙΟΣ

Η αναφορά του γενικού προβλεπτή της θάλασσας Andrea Donà στον δόγη της Βενετίας στα 1768

Η βενετική κυριαρχία στο Ιόνιο ολοκληρώνεται τυπικά με τη Συνθήκη του Κάρλοβιτς (1699), η οποία και επίσημα παραχώρησε στο «Κράτος της Θάλασσας» το νησί της Λευκάδας. Σε μια περίοδο παρακμής, εδαφικής συρρίκνωσης και αναζήτησης μιας κυρίαρχης θέσης και ενός κομβικού ρόλου στο εμπόριο, η ναυτοκράτειρα Γαληνότατη Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου προσπαθεί να περισώσει και να κατοχυρώσει τις κτήσεις της στον γεωγραφικό χώρο της Δυτικής Ελλάδας.

Δεδομένου του γεγονότος των σταδιακών βενετικών κατακτήσεων στα Επτάνησα, δεν συγκροτήθηκε ενιαίος διοικητικός μηχανισμός, που να αφορούσε ολόκληρο το νησιωτικό σύμπλεγμα. Αντί αυτού υπήρξαν θεσμοί διοίκησης και αυτοδιοίκησης κατά τόπους, οι οποίοι, συγκρινόμενοι μεταξύ τους, μέσα στη διαφοροποίησή τους και την έλλειψη ομοιομορφίας, σε γενικό πλαίσιο αναδεικνύουν τυποποιήσεις και κοινά στοιχεία.

Η οργανωτική θεσμική δομή που καθιερώθηκε στα Επτάνησα προϋποθέτει τον εκ των προτέρων θεμελιώδη διαχωρισμό σε τοπικές κυβερνήσεις, άμεσες εξαρτώμενες από το μητροπολιτικό κέντρο της Γαληνότατης Δημοκρατίας του Αγίου Μάρκου και τα εγχώρια όργανα εκπροσώπησης του εντόπιου αστικού και αγροτικού πληθυσμού των νησιών. Η διοίκηση στα Επτάνησα βασίστηκε στο πρότυπο του κυβερνητικού συστήματος της μητρόπολης. Όπως τη Signoria¹ αποτελούσαν ο δόγης και οι σύμβουλοί του, έτσι και το Regimen (Reggimento) αποτελούσαν ο βάλος και οι σύμβουλοί του. Στην Κέρκυρα, ο βάλος και το συμβούλιό του βρίσκονταν, στους πρώτους αιώνες της βενετικής κυριαρχίας, στην κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας. Η εκλογή του βαΐλου γινόταν από το Μεγάλο Συμβούλιο της Βενετίας και ένα ειδικό κείμενο με οδηγίες (comissione) καθόριζε τα καθήκοντα, τον μισθό και τον χρόνο

---

¹ Ο δόγης, οι έξι «δουκικοί σύμβουλοι» και οι τρεις «αρχηγοί των σαράντα» αποτελούσαν τη λεγόμενη Signoria, που αποτελούσε την κυβέρνηση της Βενετίας, με τη στενή έννοια. Με τον δόγη επικεφαλής, αυτοί ήταν υπεύθυνοι για την αντιμετώπιση των κρίσεων, την ώρα που αυτές εκδηλώνονταν, για τη διατύπωση προτάσεων και τη σύγκληση του αρμόδιου συμβουλίου που θα τις εξέταζε, για την επίβλεψη της διαδικασίας εκλογής των διάφορων υφιστάμενων αξιωματούχων και της δέουσας εκτέλεσης των καθηκόντων τους. Στον τομέα ευθύνης τους ήταν και η δικαιοσύνη, βλ. LANE 2007, 150-151.

της θητείας του (συνήθως ήταν δύο χρόνια). Με την επέκταση όμως της βενετικής κυριαρχίας στην Ανατολή, τον 16ο αιώνα, η εξουσία του βαΐλου περιορίστηκε και την ανώτατη αρχή αντιπροσώπευε ο γενικός προβλεπτής της θάλασσας (pronveditor general da mar), που αργότερα θα ονομαστεί γενικός προβλεπτής της Ανατολής (pronveditor general del Levante). Ο γενικός προβλεπτής της θάλασσας, ανώτατη αρχή στη στρατιωτική (ναυτική) ιεραρχία της Δημοκρατίας, σε καιρό ειρήνης αποτελούσε συγκεντρωτικά, από τη στιγμή της εγκατάστασής του στην Κέρκυρα (αρχές 17ου αιώνα) την έκφραση του κράτους στον ευρύτερο ιόνιο χώρο και όχι μόνο στο συγκεκριμένο νησί. Ο θεσμός αυτός, βέβαια, ήταν πολύ παλαιότερος.²

Το παρόν άρθρο στηρίζεται σε αρχειακό υλικό που αντλήθηκε από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας³ και περιλαμβάνει την έκδοση επιστολής του γενικού προβλεπτή της θάλασσας Andrea Donà,⁴ που στάλθηκε στον δόγη της Βενετίας στα 1768. Στην αρχή της επιστολής ο γενικός προβλεπτής αναφέρει ότι, έστω και καθυστερημένα, έφτασε η χρονική στιγμή να υποβάλει στη βενετική αρχή την αναφορά του για τις υποθέσεις που σχετίζονταν με τους Τούρκους της περιοχής. Ο λόγος της καθυστέρησης της σύνταξής της ήταν η αιφνίδια απώλεια του λογιστή του.⁵

² ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΟΥ 2005· «Λίγο μετά την προσχώρηση της Κέρκυρας στο κράτος της βενετικής Δημοκρατίας (1386), εγκαταστάθηκε στο νησί Βενετός διοικητής, ο βάλιος (bailus). Γύρω στο 1430 κοντά στον βάλιο τοποθετήθηκε ένας ακόμη ανώτατος υπάλληλος της Δημοκρατίας, ο προβλεπτής (pronveditore), ο οποίος κατά τα τέλη του 16ου αιώνα πήρε και τον τίτλο του καπιτάνου (capitano). Τους παραπάνω πλαισιώναν ανώτεροι υπάλληλοι και στρατιωτικοί, για την καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων της Dominante. Από τις αρχές του 17ου αιώνα εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα νέος ανώτατος πολιτικός και στρατιωτικός διοικητής, που εκπροσωπούσε το κράτος της Γαληνοτάτης στην Ανατολή (Levante Veneziano): ήταν ο γενικός προνοητής της θάλασσας (pronveditore generale da mar) και η παρουσία του θα κυριαρχήσει στην Κέρκυρα μέχρι το τέλος της βενετικής κυριαρχίας, βλ. ΤΣΙΠΛΑΣ 1989, 72-73· όπως σημειώνει η Χριστίνα Παπακώστα, χρησιμοποιείται και εδώ ο όρος «προβλεπτής» για να αποδώσει στα ελληνικά το βενετικό αξίωμα «pronveditore» και όχι τον όρο «προνοητής», που έχει υιοθετήσει η σύγχρονη ιστοριογραφία, γιατί σε μεγάλο αριθμό εγγράφων, που έχουν γραφτεί στα ελληνικά, στις μελετώμενες περιοχές οι συντάκτες χρησιμοποιούν τον όρο «προβλεπτής», βλ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ 2014, 215.

³ Το κέντρο των ερευνών για τη βενετική ιστορία είναι η Βενετία, η μητρόπολη της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας (Serenissima Repubblica di Venezia). Ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα είχε συγκροτηθεί εκεί το Κρατικό Αρχείο (Archivio di Stato), όπου φυλάσσονται όλα τα αρχεία του βενετικού κράτους. Το οίκημα αυτό είναι το παλαιό μοναστήρι των Frari και ο όγκος του υλικού καλύπτει αρκετά χιλιόμετρα σε ράφια. Το Κρατικό Αρχείο συγκεντρώνει τόσο το υλικό των υπηρεσιών της μητρόπολης όσο και αρχεία των αποικιών. Οι βενετικές Αρχές φρόντιζαν να παραλαμβάνουν το αρχειακό υλικό κάθε κτήσης που έχαναν. Βέβαια, στη Βενετία (έδρα του κράτους) βρίσκεται και όλη η αλληλογραφία των περιφερειακών κτήσεων και των Αρχών με υπερπόντια έδρα (όπως ο προβλεπτής της θάλασσας, που ναυλοχούσε με τον στόλο του στην Κέρκυρα), βλ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ 1991.

⁴ Ο Andrea Donà υπήρξε γενικός προβλεπτής της θάλασσας την περίοδο 1767-1770, βλ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ 2014, 134.

⁵ Ο γενικός προβλεπτής της θάλασσας πλαισιωνόταν από μια ομάδα τριών ή τεσσάρων ανώτερων υπαλλήλων: έναν γραμματέα (segretario), έναν αρχιγραμματέα (cancelliere), έναν λογιστή (ragionato) και έναν ιπότη (cavaliere).

Πρωταρχική μέριμνα του γενικού προβλεπτή ήταν η διευθέτηση τριών θεμάτων τα οποία του είχαν γνωστοποιηθεί από τον πασά των Ιωαννίνων⁶ και των τουρκικών Αρχών της Άρτας μέσω επιστολών, οι οποίες προσκομίσθηκαν σε αυτόν από τον Μουσταφά Αγά, τοπάρχη στην ηπειρωτική χώρα.

Το πρώτο προς διευθέτηση θέμα αφορούσε τη φυλάκιση για αρκετές ημέρες και την κλοπή περιουσιακών στοιχείων, τον Δεκέμβριο του 1766, τεσσάρων Αρτινών εμπόρων που επέστρεφαν από τον Μοριά. Οι Αρτινοί έμποροι κατά την επιστροφή τους στην Άρτα προσέγγισαν το νησάκι Θηλειά,⁷ όπου δέχθηκαν επίθεση από κακοποιούς του Ξηρόμερου, οι οποίοι είχαν και την υποστήριξη κάποιου Βενετού υπηκόου από την Ιθάκη,⁸ στον οποίο μάλιστα πουλήθηκε μεγάλο μέρος από τα κλαπέντα αντικείμενα. Το δεύτερο θέμα αφορούσε την κλοπή περιουσιακών στοιχείων των αδελφών Χριστοδούλου και Βασιλείου Καββαδία από Βενετούς υπηκόους της Αγίας Μαύρας, γεγονός που συνέβη δύο χρόνια πριν. Το τρίτο θέμα αφορούσε την αποζημίωση ενός Οθωμανού υπηκόου λόγω αρπαγής μεγάλου αριθμού προβάτων του από κάποιον κακοποιό του Ξηρόμερου. Τα αρπαγμένα πρόβατα πουλήθηκαν στο χωριό Βλαχάτα⁹ της νήσου Κεφαλονιάς, που βρισκόταν υπό ενετική κυριαρχία.

Ο γενικός προβλεπτής τονίζει ότι ο αγάς αξίωνε υπερβολική αποζημίωση για όσα υπέστησαν οι υπήκοοί του και γι' αυτό τον λόγο αναγκάστηκε να τον αποζημιώσει μετά από διαπραγματεύσεις. Άλλωστε, δεν είχε επαρκείς αποδείξεις ότι όσα ισχυρίζονταν οι Τούρκοι ήταν αναληθή. Μετά από ενδελεχείς συζητήσεις, ωστόσο, ο γενικός προβλεπτής κατόρθωσε να μειώσει τις υπερβολικές αξιώσεις των Τούρκων και διέθεσε ως αποζημίωση 166 τσεκίνια για την πρώτη υπόθεση, 120 για τη δεύτερη και μόνο 60 για την τρίτη. Μετά τη διευθέτηση των υποθέσεων αυτών ο αγάς έφυγε και ο προβλεπτής ανέθεσε στον υποπρόξενο της Βενετίας στην Άρτα¹⁰ την έκδοση της εξοφλητικής απόδειξης.

Ο γενικός προβλεπτής επισημαίνει ότι το δημόσιο ταμείο απαλλασσόταν από την καταβολή αυτών των αποζημιώσεων, καθώς η ευθύνη για την πληρωμή των ζημιών που προκαλούνταν σε υπηκόους των Οθωμανών, είχε ανατεθεί στη διοικητική Αρχή της Ιθάκης και Αγίας Μαύρας, καθώς κάτοικοι αυτών των περιοχών

⁶ Πασάς των Ιωαννίνων την περίοδο εκείνη αναφέρεται ο Αλή Μπέης, βλ. ΖΙΑΓΚΟΣ 1974, 291-297.

⁷ Η Θηλειά είναι ακατοίκητη νησίδα του Ιονίου Πελάγους. Ανήκει στον νομό Λευκάδας και στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Τηλεβοΐδων νήσων. Βρίσκεται μόλις 350 μέτρα δυτικά του Μεγανησιού. Οι Τηλεβόες Νήσοι είναι ένα σύμπλεγμα μικρών νησιών, που βρίσκεται ανάμεσα στην ανατολική ακτή της Λευκάδας και στα δυτικά παράλια της Αιτωλοακαρνανίας. Το όνομά τους το οφείλουν στον αρχαίο εγχώριο λαό των Τηλεβόων.

⁸ Για την ιστορία της Ιθάκης βλ. ενδεικτικά ΚΑΡΑΒΙΑΣ-ΓΡΙΒΑΣ (Ιθακήσιος) 1849· ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ 1890· ΠΑΡΤΣ 1892.

⁹ Τα Βλαχάτα είναι από τα μεγαλύτερα και πολυπληθέστερα χωριά της Κεφαλονιάς και βρίσκεται στο νότιο τμήμα του νησιού. Είναι χτισμένα στους πρόποδες του Αίνου, σε υψόμετρο 187 μέτρων.

¹⁰ Την περίοδο εκείνη υποπρόξενος της Βενετίας στην Άρτα ήταν ο Νικόλαος Πάγκαλος, βλ. ΒΕΤΣΙΟΣ 2007.

είχαν προκαλέσει τα προαναφερθέντα γεγονότα. Το μόνο έξοδο που επιβάρυνε το δημόσιο ταμείο ήταν το χρηματικό ποσό που χρησιμοποιήθηκε για την κάλυψη της διαμονής και των δώρων (δύο ενδύματα και κάποια άλλα, μικρής χρηματικής αξίας, δώρα), που προσφέρθηκαν στον αγά και στην ακολουθία του. Το ποσό αυτό ανήλθε στις 798 περίπου λίρες, ή 16 τσεκίνα και 30 λίρες, καθώς την περίοδο εκείνη 1 τσεκίνο ισούτο με 48 λίρες.¹¹

Παράλληλα, ο γενικός προβλεπτής είχε να επιλύσει και άλλα δύο ζητήματα που πιθανότατα θα επιβάρυναν το δημόσιο ταμείο. Συγκεκριμένα, επισημαίνεται ότι Βενετοί υπήκοοι δραστηριοποιούνταν παράνομα σε ιχθυοτροφείο της περιοχής της Πρέβεζας (Λάκκοι)¹² προκαλώντας την αντίδραση των Τούρκων, ενώ και ένα ναυάγιο μιας βάρκας από την Ηγουμενίτσα, που είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια δύο Τούρκων, δημιουργούσε επιπρόσθετα προβλήματα στον γενικό προβλεπτή, καθώς θεωρήθηκε ότι την ευθύνη του συμβάντος αυτού την είχαν Βενετοί υπήκοοι. Για τον λόγο αυτό προσήλθε στον γενικό προβλεπτή ένας Τούρκος αξιωματούχος από το Δέλβινο¹³ με συνοδεία δεκαοκτώ ατόμων για τη διευθέτηση του θέματος. Από τις συζητήσεις δεν προέκυψε κάποια υπαιτιότητα των Βενετών, με αποτέλεσμα να μην επιβαρυνθεί το δημόσιο ταμείο με αποζημιώσεις παρά μόνο με ένα χρηματικό ποσό που χρησιμοποιήθηκε για την κάλυψη της διαμονής και των δώρων (δύο ενδύματα και κάποια άλλα μικρά δώρα), που προσφέρθηκαν στον Τούρκο αξιωματούχο και στην ακολουθία του. Το ποσό αυτό ανήλθε στις 707 λίρες, ή 14 τσεκίνα και 35 λίρες, καθώς την περίοδο εκείνη 1 τσεκίνο ισούτο με 48 λίρες. Στο ποσό αυτό πρέπει

¹¹ Ιδιαίτερα σημαντική η πληροφορία για την ισοτιμία που είχε το τσεκίνο με τη λίρα την περίοδο εκείνη: «Τη μεγαλύτερη όμως κυκλοφορία στην Ανατολή και πριν και μετά την τουρκική κατάκτηση είχε το χρυσό βενέτικο δουκάτο, το λεγόμενο τσεκίνο, τσικίνο, φλουρί βενέτικο ή και απλά φλουρί, βενέτικο χρυσό και χρυσό δουκάτο ή και απλά χρυσό, όπου το νόμισμα πια ταυτίζεται απόλυτα με το πολύτιμο μέταλλο λόγω ακριβώς της καθαρότητάς-του· σπανιότερα, αποκαλούνται και κίτρινα λόγω του χρώματός-τους. Στα τούρκικα ονομαζόταν yaldiz και εξελληνισμένο στις ελληνικές πηγές γιαλντζί. Η ανωτερότητα και προ πάντων η γνωστή σταθερότητα του τίτλου και του βάρους καθώς και του τύπου του χρυσού βενέτικου δουκάτου συντέλεσε ώστε αυτό να γίνει το πλέον αγαπητό και αδιαφιλονίκητο νόμισμα στην Ανατολή. Εξάλλου, η ωραιότητα του τύπου και οι παραστάσεις που έφερε (ο Χριστός περιβαλλόμενος από αστέρια στη μια πλευρά και στην άλλη ο Δόγης που παίρνει τη σημαία της Βενετίας από τον Αγ. Μάρκο) ασκούσαν ιδιαίτερη γοητεία στην Ανατολή, όπου χρησιμοποιήθηκε και ως κόσμημα. Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν και οι αδιάσπαστες εμπορικές σχέσεις των Ελλήνων της τουρκοκρατίας με τη Βενετία και τις βενετοκρατούμενες χώρες, οι οποίες αποτελούσαν και τα σταθερά κέντρα εφοδιασμού της Ανατολής με χρυσά δουκάτα», βλ. ΛΙΑΤΑ 1996, 130-131.

¹² Για τα ιχθυοτροφεία του Αμβρακικού Κόλπου βλ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ 2011, 2014· ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ 1986.

¹³ «Πόλις της Χαονίας, έδρα ούσα Πασά, υφ' όν άπασα η Θεσπρωτία υπέκειτο. Η πόλις αύτη φαίνεται κτίσμα των τελευταίων αιώνων της βυζαντινής κυριαρχίας, καλουμένη πρότερον Δελμένιον ή Δολωνεία... Οικείται ήδη υπό μόλις 450 οικογενειών, ων το έν τρίτον εισί χριστιανοί, και ο Επίσκοπος αυτής, ο άλλοτε Χειμάρρας καλούμενος, κατέστη εκείσε, προσλαβών και τον τίτλον του Δελβίνου», βλ. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ 1856.

να προστεθεί και η πληρωμή 4 τσεκινιών που καταβλήθηκαν για να αποκτηθεί ένα έγγραφο από τον υποπρόξενο της Βενετίας στην Άρτα, σχετικό με την υπόθεση των υπηκόων από την Ιθάκη, όπως επίσης και ένα ποσό 9 τσεκινιών και δώδεκα λιρών, για ένα λάμ που εκδόθηκε από τον καδή σχετικά με την αθωότητα των Βενετών υπηκόων στο προαναφερθέν ναυάγιο. Το συνολικό ποσό ανερχόταν σε 13 τσεκίνια και 12 λίρες, το οποίο στάλθηκε στις Αρχές της Βενετίας προς έγκριση.

Συνημμένα ο γενικός προβλεπτής υπέβαλε για έγκριση και έναν κατάλογο έκτακτων εξόδων, που συντάχθηκε από το δημόσιο ταμείο (*camera*)¹⁴ για την περίοδο από 16 Αυγούστου 1767 έως και τον Ιανουάριο του 1768. Το συνολικό ποσό των έκτακτων εξόδων ανερχόταν σε 6.438 λίρες και ένα σολδίο,¹⁵ ή 134 τσεκίνια, 1 λίρα και 1 σολδίο.

Επιπλέον, ο γενικός προβλεπτής αναλάμβανε να στείλει για ενίσχυση της ομάδας ενός αξιωματούχου της θάλασσας (*capo da mar*), δυο γενοβέζικες τράτες, αλλά επισήμανε ότι δεν μπορούσε να προβλέψει πότε οι δύο τράτες θα έφταναν στον προορισμό τους, καθώς η μια βρισκόταν σε ναυτική περιπολία στην περιοχή των Κυθήρων και του κάβου Ματαπά,¹⁶ ενώ η άλλη περιπολούσε στη θαλάσσια περιοχή από τις ακτές της Αλβανίας έως το στόμιο του κόλπου του Κότορ (*Bocche di Cattaro*), για την προστασία διερχόμενων Βενετών υπηκόων από πιθανό εκδικητικό χτύπημα Δουλτσινιωτών.

Επίσης, ο γενικός προβλεπτής γνωστοποίησε σε όλους τους Βενετούς αξιωματούχους τις δουκικές εντολές του Δεκεμβρίου 1767, σύμφωνα με τις οποίες οι αξιωματούχοι που δεν πειθαρχούσαν στις εντολές των ανωτέρων τους και δεν εκτελούσαν με επιμέλεια τα καθήκοντά τους θα απολύονταν από τη δημόσια υπηρεσία. Ακόμη,

¹⁴ Η διοικητική δομή της βενετοκρατούμενης Κέρκυρας στηριζόταν σε ένα αρκετά πολύπλοκο για την εποχή γραφειοκρατικό σχήμα, το οποίο είχε δυο βασικά κέντρα: το δημόσιο ταμείο (*camera*) στον τομέα της οικονομικής οργάνωσης και τη γραμματεία (*cancelleria*) στον τομέα της δημόσιας διοίκησης. Ο έλεγχος που ασκούσε το ένα σώμα στο άλλο αποσκοπούσε στην αποφυγή πολιτικών αναταραχών ή οικονομικών ατασθαλιών, βλ. ΡΑΠΤΗΣ 2017. «Ως *camera fiscale*, στην ορολογία της βενετικής διοίκησης, εν γένει, νοείται κατ' αρχήν η αυτοτελής δημόσια οικονομική υπηρεσία στην οποία συγκεντρώνονταν και φυλάσσονταν τα δημόσια έσοδα και κατ' επέκταση η γεωγραφική περιφέρεια αρμοδιότητας αυτής της υπηρεσίας. Όσον αφορά την υπηρεσία καθεαυτή, ο όρος αναφέρεται στην έννοια τόσο της *οικονομικής εφορίας* όσο και του *δημοσίου ταμείου*, υποδηλώνοντας ότι η *camera fiscale* ρύθμιζε όλες τις εκφάνσεις της οικονομικής διαχείρισης των δημοσιονομικών της περιφέρειας στην οποία δραστηριοποιείτο. Ενίοτε, μάλιστα, εκτελούσε και ορισμένες λειτουργίες *γενικού λογιστηρίου* ή/και *τελωνείου*. Επιπλέον, επειδή κάθε βενετική κτήση διαιρείτο με δημοσιονομικά κριτήρια σε περιφέρειες, οι οποίες ξεπερνούσαν ενδεχομένως τα γεωγραφικά όρια της κατώτερης τοπικής διοίκησης –δηλαδή του *territorio*–, ο όρος *camera fiscale* κατέληγε να δηλώνει και την περιοχή δικαιοδοσίας της εκάστοτε οικονομικής υπηρεσίας. Τέλος, ως κατάσταση, δημόσια οικονομική υπηρεσία υπήρχε στην έδρα κάθε περιφέρειας», βλ. ΤΑΚΤΙΚΟΣ 2013, 140-141.

¹⁵ Για το σολδίο ή σόλντο βλ. ΛΙΑΤΑ 1996, 143.

¹⁶ Το Ακρωτήριο Ταϊναρο ή Κάβο Ματαπάς είναι το νοτιότερο άκρο της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Βαλκανικής Χερσονήσου, και βρίσκεται στον νομό Λακωνίας.

ανέφερε ότι οι άρχοντες της κοινότητας της Κεφαλληνίας παραπονούνταν για την επαναφορά του τρόπου εισπραξης της δεκάτης μέσω της ενοικίασης του φόρου,¹⁷ γεγονός που καταργούσε την ηπιότερη εισπραξη του φόρου από το ίδιο το κράτος.

Τέλος, ο Andrea Donà κλείνει την επιστολή του με αναφορά σε ένα θέμα που σχετίζεται με δύο εκκλησίες της Κέρκυρας. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι εξαιτίας του θανάτου του ηγουμένου Φιλοθέου Vizzamano και του πατέρα Λοβέρδου, έμειναν χωρίς ιερείς δυο ελληνικές εκκλησίες στην Κέρκυρα, η Παναγία Σπηλαιώτισσα¹⁸ και ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος. Για την αντικατάσταση των ιερέων είχαν κληθεί άλλοι ιερείς για να πάρουν τη θέση τους, και παρουσιάστηκαν οι ιερομόναχοι Iseppo Calogera (Καλογεράς), Accacchio Calucci (Καλούτσης), «e Cristodulo, o sia Crissanto Ceffalà» (Κεφαλάς). Μέχρι όμως τη λήψη της τελικής απόφασης για τον διορισμό των νέων ιερέων, ο γενικός προβλεπτής ανέθεσε προσωρινά σε δύο άλλους ιερείς να λειτουργούν τις συγκεκριμένες εκκλησίες.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση της έκθεσης του Andrea Donà, θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε τις ακόλουθες γενικές θέσεις για τη διάρθρωση και το περιεχόμενό της: Το κείμενο του γενικού προβλεπτή της θάλασσας, της 18ης Φεβρουαρίου του 1767, είναι μια σύντομη έκθεση ρουτίνας, με περιορισμένο φάσμα θεμάτων και λιγοστά νέα στοιχεία. Παρ' όλα αυτά, παρουσιάζει ενδιαφέρον, αφού

¹⁷ «Απ' αρχής της βενετικής κυριαρχίας ίσχυσε στην Κεφαλληνία το σύστημα της δεκάτης για την φορολογία των γεωργικών προϊόντων. Ο φόρος αυτός, που, όπως είναι γνωστό, δεν αποτελεί πρωτοτυπία βενετική, καταβάλλεται για ωρισμένα από τα προϊόντα σε είδος, γι' άλλα σε χρήμα. Η εισπραξη όμως των φόρων απαιτούσε δαπάνη του δημοσίου για το διορισμό εισπρακτόρων, που έπρεπε να περιοδεύουν στις φορολογούμενες περιοχές και η προσπάθεια αποφυγής της δαπάνης αυτής ωδήγησε την βενετική διοίκηση στην εφαρμογή του θεσμού της ενοικιάσεως όλων γενικώς των φόρων (η δεκάτη είχε επεκταθή και στην κίνηση, εξαγωγή και εισαγωγή των προϊόντων) πλειοδοτικώς, για χρονικό διάστημα τριών έως έξι ετών. Η συνήθης διάρκεια ήταν τέσσερα έτη και κατά τους τελευταίους τέσσερις μήνες της τετραετίας προέβαιναν στην προκήρυξη της νέας ενοικιάσεως... Το σύστημα της ενοικιάσεως των φόρων τίποτε άλλο δεν παρείχε στο κράτος παρά μόνον την εξασφάλισι του ενοικίου· συντελούσε όμως και στην ανάπτυξι του ψυχολογικού παράγοντος ότι, ανάμεσα στο κράτος που φορολογεί και στον φορολογούμενο αγρότη, παρεμβάλλεται το ενδιάμεσο πρόσωπο, ο ενοικιαστής, που επισύρει το μίσος των αγροτών, περισσότερο υπεύθυνος αυτός, κατά την αντίληψι των φορολογουμένων, για το βάρος των φόρων, παρά το επίσημο κράτος, ωχυρωμένο πίσω από τον ενοικιαστή. Από την άλλη μεριά, η διοίκηση εγκαταλείποντας την άμεση εισπραξι του φόρου, έχανε και την δυνατότητα να μπορή να εφαρμόζη μέτρα ηπιώτερα και περισσότερο φιλόφρονα απέναντι των αγροτών και συγχρόνως, πράγμα σημαντικό για την φιλοκερδή βενετική πολιτική, έχανε τα κέρδη που απεκόμιζε ο ενοικιαστής», βλ. ΜΟΧΟΝΑΣ 1965.

¹⁸ Ο σημερινός μητροπολιτικός ναός της Κέρκυρας. Χτισμένος σε ρυθμό τρίκλιτης βασιλικής με στυλ αναγεννησιακό, χρονολογείται το 1577. Η μητρόπολη της Κέρκυρας αρχικά ήταν αφιερωμένη στον Άγιο Βλάσιο, ενώ κατά τη διάρκεια της αγγλοκρατίας αφιερώθηκε και στην Παναγία λόγω μιας εικόνας της που βρέθηκε σε παρακείμενη σπηλιά, εξ ου και το όνομα της Θεοτόκου «Σπηλαιώτισσα» τα δύο αυτά ονόματα χρησιμοποιούνται, μαζί με αυτό της Αγίας Θεοδώρας της Αυγούστας, μέχρι σήμερα στην ονομασία του ναού.

κατορθώνει μέσα σε λίγες σελίδες να συνοψίσει τα χαρακτηριστικά της οικονομικής επτανησιακής καθημερινότητας και να αποτυπώσει τη δομή και τα προβλήματα της. Άλλωστε, η ιστορική έρευνα που στηρίζεται σε αρχαιακά τεκμήρια, ασκεί ξεχωριστή γοητεία όχι μόνο στον ειδικό επιστήμονα αλλά και σε όποιον επιθυμεί να γνωρίσει το παρελθόν και να μεταφερθεί νοερά σε άλλες εποχές.

*A.S.V., Senato, Dispacci,
Provveditori de Terra e da Mar, filza 1014*

Dispaccio n° 27
con inserte n° ventidue
Serenissimo P(ri)n(ci)pe

Posso finalmente rassegnare a Vostra Serenità gli ossequiosi riscontri di tutti gli affari in ora consumati co' Turchi, dacché ho intrapreso questo difficile ministero, che non ho potuto anticipar per i corsi impegni delle Isole, e per la successiva repentina mancanza del Ministro Raggionato.

Caddero le prime trattazioni sopra tré fotti non definiti dall'Eccellentissimo Precessore, per li quali, accompagnato da lettere del Passa di Jannina, e de' Comandanti dell'Arta, capitò ne' scorsi mesi a questa parte Mustafa Agà Capitanio di quella Fortezza.

L'uno concerneva l'aggressione, la patita priggionia di più giorni, e lo spoglio di effetti praticato nel mese di Dicembre 1766 à quattro Mercanti Artignotti, che, retrocedendo dalla Morea, avevano approdato allo scoglio di Thiglià per restituirsi in Patria per opera de' malviventi del Xeromero coll' assistenza, e spalleggio di barca suddita del Theachi, ove fù anche esitata buona parte degli effetti derubbati.

L'altro riguardava un furto già due anni circa commesso a Christodulo, e Vassili Fratelli Cavadia d'alcuni sudditi di Santa Maura, e il terzo l'emenda per l'asporto di grosso numero di animali pecorini di un suddito Ottomano pure predati dal malvivente dell'Xeromero, ma sopra barca del Musselim di Vracori...dotti, e pubblicamente smaltiti nel villaggio di Vlacata, pertinenza di Samo dell'Isola di Cefalonia.

Sopra cadauno di questi fatti spiegate dall'Agà all'uso Turchesco le più esorbitanti pretese, e mancandomi fondamenti bastanti, onde indennizzare la responsabilità de' sudditi risultati anche rei chi di partecipazione, e connivenza, chi di dolosa dissimulazione, sono stato perciò costretto di pagare all'espedito del negoziato. Doppo lunghe discussioni riuscitomi di moderar le richieste, restò ultimato il primo caso con zecchini cento sessanta sei, con zecchini cento e venti il secondo, ed il terzo con soli sessanta, doppo la qual conclusione partito l'Agà furono dal Vice Console Veneto in Arta conseguiti, dietro le mie commissioni, i soliti legali cozzetti di perpetua, e solenne quietanza.

Andò per altro affatto esente da questi esborsi la Publica cassa, avendo obbligati li rispettivi Comuni del Theachi, e i sudditi di Santa Maura, perchè come autori, o complici di simili delinquenze soccombino alla giusta pena di rissarcire, non restando a Publico peso, che il tenue dispendio occorso nel mantenimento del sudetto Agà, e suo seguito ascendente à lire settecento nonanta otto, e dieci, che, col zecchino à lire quaranta otto, sono zecchini sederi lire trenta e mezza, ed il regalo di due vesti, et altre piccole cose di ragionateria descritte nelle inserte polizze.

Dietro a questa insorse altra occasione di aggravio alla Publica cassa promossa dalla parte de' Confinanti dell'opposta Terra Ferma Ottomana per questione altre volte agitata contro sudditi sul proposito della peschiera di Lappi, e sopra naufraggio di barca dalle Gomenizze ultimamente accaduto, per cui periti due Turchi s'imputava à sudditi la disgrazia, prodotta dalla sola borasca di mare.

Per questi motivi, e col solito rumore capitò qui il Turco...ca dal Delvino con seguito di diciotto persone, che convinto dell'innocenza de' sudditi caddè ogni pretensione sull'accidente del naufraggio, composta pure senza alcun pubblico aggravio anche la vertenza sulla peschiera, sicché ad altro non si riddusse la spesa, che nel mantenimento d'esso Turco, e del suo seguito in summa di lire settecentosette, che col zecchino à lire quaranta otto formano zecchini quattordici, e lire trenta cinque, oltre ill piccolo regalo di due vesti di poco conto, ed altre minute cose descritte nelle annesse note.

A queste si aggiunge l'esborso di zecchini quattro occorso per il cozzetto ottenuto dal Vice Console in Arta sul motivato affare de' Theacchini, ed altri zecchini nove e lire dodeci per l' Illam rilasciato dal Cadì di Masara il che qualifica l'innocenza de' sudditi sull'indicato naufraggio, che in tutto Sono zecchini tredici, e lire dodeci, qual polizza unita alle altre summentovate le rassego, perchè siano corroborate della Publica approvazione.

Comprende l'occluso sommario tutte le spese straordinarie espresse nelle ingiunte polizze incontrate dalle Camere dell'Isole dal di 16 Agosto sin tutto Gennaio decorso, che rilevano in pieno la summa di lire sei mille quattrocentotrentaotto, ed un soldo, che col zecchino à lire quarantaotto sono zecchini cento trenta quattro lire una, ed un soldo.

Assoggetto pur queste, acciò dietro le necessarie osservazioni del Magistrato Eccellentissimo de' Revisori Regolatori alla Scrittura, al di cui esame mi onoro di accompagnarle, si degni la sovrana Autorità di VV. EE. bonificarle a cauzione del mio maneggio.

Sulle rappresentate circostanze del N.H. Almirante C... m'impongono le riverite Ducali 31 Dicembre decorso d'inoltare a rinforzo della sua squadra le due tartane Genovese, e cambiarono in obbedienza al Publico comando le ho tosto richiamate, ma non oso di pronosticare sul tempo del loro ricapito, stando l'una occupata alla crociera di Cerigo, e Cao Matapan, e l'altra in quella del Golfo, ove pressunto, che sia impegnata a tuttelar dalle coste dell'Albania sino alle Bocche il passaggio de'

sudditi, che si vogliano esposti a qualche colpa di vendetta de' Dulcignotii per un caso avvenuto alla Ruda di Jannizza. |

Tosto che sieno ritornate, saranno prontamente dirette a Marsiglia per unirsi, o raggiungere, se altrove si trovasse esso N.H. Capo da Mar, alle quali cercano pur di unire, quando non vi si frapponga osservabile ritardo, una delle due fregate, se frattanto perveniranno da costà, ove si trovano tuttavia.

A notizia di tutta l'uffizialità ho fatto passare il Pubblico autorevole sentimento espresso nelle Ducali de 5 Dicembre decorso, che prescrivono, che gli Uffiziali, che senza legittima causa, o per moto spontaneo non si presentassero alla occasion delle prove, o mancassero delle fedì di subordinazione, abbiano ad essere licenziati dal Pubblico servizio; come pure farò pubblicare subito che ricapiti il Proclama emanato dalla prudenza degli Eccellentissimi Signori Avogadori di Commun, come l'EE.VV. prescrivono colle Ducali 2 Gennaro spirato, onde per tal modo abbia esecuzione la Legge del S.M.C.(Serenissimo Maggior Consiglio) 20 settembre passato, con risserva di eseguire di tempo in tempo quanto nelle Ducali stesse mi viene ingiunto.

Li Sindici della Communità di Ceffalonia mi avanzarono negli annessi fogli un ossequioso ricorso in nome di quella popolazione toccante le Sovrane Ducali 3 settembre passato, colle quali restò abollito l'indulto della limitazione sull'esazion della decima, e rattivato il metodo delle affittanze.

Io non so dispensarmi dall'innocente uffizio di rassegnarlo à piedi del Trono di Vostra Serenità, quale mi è pervenuto, giacché in materia deliberata con oggetto di migliorare la condizione del Pubblico interesse non ardisco di avanzare riflessione veruna; restringendomi soltanto al debito di sollecitar la polizza d'incanto e li relativi capitoli, co' quali averà a dirigersi il decretato abboccamento per accompagnarli al riverito esame dell'Eccellentissimo Magistrato de' Deputati, et Aggiunti sopra la Provision del Dinaro, tosto che da questo Dottor Avvocato Fiscale Conte dalla Decima sia, compita l'opera per se stessa né di facile, né di breve momento.

Per la morte dell'Abbate D(omino) Filoteo Vizzamano, e di Papà Loverdo sono rimaste prive di Officiatore le due Greche Chiese Beata Vergine Spiliotizza in questa Fortezza Nuova, e San Giovanni Precursore nel Monte di Abramo. Essendo queste di Pubblico Juspatronato ho fatto precorrer i consueti stridori d'invito in ordine à quali si produssero li Sacromonaci Iseppo Calogerà, Accacchio Calucci, e Cristodulo, o sia Crissanto Ceffalà, che sento vociferar d'ottima fama.

Per l'investitura dell'altra ridotta in stato cadente, incapace al Divin Culto, e di tenuissima rendita non trovatosi chi vi aspiri, ho intanto destinato in ambedue un provisionale Offiziatore sinché pervenghino le ossequiate determinazioni di VV.EE., alle quali è risservata la disposizione delle Chiese stesse.

Corfù fi 18 Febbraro 1767 S.N. M.V.

Andrea Donà Proveditor General da Mar

Βιβλιογραφία

- ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ Παναγιώτης, 1856, *Χρονογραφία της Ηπείρου των τε ομόρων Ελληνικών και Ψλλικών χωρών διατρέχουσα κατά σειράν τα εν αυταίς συμβάντα από του σωτηρίου έτους μέχρι του 1854*, τ. 2, Αθήνα
- ΒΕΤΣΙΟΣ Ελευθέριος, 2007, *Η διπλωματική και η οικονομική παρουσία των Βενετών στην περιοχή της Άρτας κατά τον 18ο αιώνα*, Θεσσαλονίκη
- ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΟΥ Χρυσούλα, 2005, *Δημόσια κτίρια στην Κέρκυρα την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας (1571-1797)*, Θεσσαλονίκη
- ΖΙΑΓΚΟΣ Νικόλαος, 1974, *Τουρκοκρατούμενη Ήπειρος. Τιμαριωτισμός, αστισμός, νεοελληνική αναγέννηση (1648-1820)*, Αθήνα
- ΚΑΡΑΒΙΑΣ-ΓΡΙΒΑΣ (Ιθακήσιος) Νικόλαος, 1849, *Ιστορία της νήσου Ιθάκης από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 1849*, ιδιωτ. έκδ., Αθήνα
- LANE Frederic, 2007, *Βενετία η θαλασσοκράτειρα*, μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, επιστημονική επιμ. Γεράσιμος Παγκράτης, Αθήνα
- ΛΙΑΤΑ Ευτυχία, 1996, *Φλωρία δεκατέσσερα στένονν γρόσια σαράντα. Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον ελληνικό χώρο, 15ος-19ος αι.*, Αθήνα
- ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ Αντώνιος, 1890, *Γεωγραφία πολιτική νέα και αρχαία του νομού Κεφαλληνίας: Κεφαλληνία – Ιθάκη – Άτοκος – Αρκούδι – Κάλαμος – Καστός και Εχινάδες. Μετά Γεωγραφικού Πίνακος*, Αθήνα
- ΜΟΣΧΟΝΑΣ Νίκος, 1967, *Φορολογικές μεταρρυθμίσεις στην Κεφαλληνία κατά τα τέλη του ΙΖ΄ αιώνας, Πρακτικά Τρίτου Πανιονίου Συνεδρίου 23-29 Σεπτεμβρίου 1965*, τ. 1, Αθήνα, 228-239
- ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος, 1986, *Δοκίμιον Ιστορικών περί Άρτης και Πρεβέζης, Άρτα (Αθήνα 1884)*
- ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ Χριστίνα, 2011, *Μεταξύ δύο κόσμων: Τα ιχθυοτροφεία του Αμβρακικού κόλπου τον 18ο αιώνα, Πρεβεζάνικα Χρονικά 47/48*, 115-136
- ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ Χριστίνα, 2014, *Πάργα, Πρέβεζα, Βόνιτσα: Αστικές συσσωματώσεις στα βενετικά ηπειρωτικά εξαρτήματα, Εώα και Εσπέρια 7*, 213-232
- ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ Χριστίνα, 2014, *Ζώντας και ψαρεύοντας στα βενετικά ηπειρωτικά εξαρτήματα τον 18ο αιώνα, στο Σοφία Λαΐου (επιμ.), Πρακτικά Συμποσίου, Μνήμη Εύης Ολυπίτου: Τοπικές κοινωνίες στον θαλάσσιο και ορεινό χώρο στα νότια Βαλκάνια, 18ος-19ος αιώνας*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα, 197-217
- ΠΑΡΤΣ Ιωσήφ, 1892, *Κεφαλληνία και Ιθάκη. Γεωγραφική μονογραφία*, μτφρ. Δ. Γ. Παπανδρέου, Αθήνα
- ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ Γεώργιος, 1991, *Η Βενετοκρατία στην ελληνική μεσόγειο*, Ιωάννινα
- ΡΑΠΤΗΣ Παναγιώτης, 2017, *Βάιλος και προνοητής-καπιτάνος. Βενετικά αξιώματα και μηχανισμοί εξουσίας στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (16ος – αρχές 17ου αι.)*, διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ, Αθήνα
- ΤΑΚΤΙΚΟΣ Σπύρος, 2013, *Δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες στην Πελοπόννησο κατά τη Β΄ Βενετοκρατία (1689-1715). Οργάνωση και λειτουργία, Θησαυρίσματα 41-42*, 139-171
- ΤΣΙΤΣΑΣ Αθανάσιος, 1989, *Βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (θεσμοί)*, Κέρκυρα